

forma clàssica FISTULARE s'ha mantingut, menys alterada, en l'it. *fischiare* 'xiular', 'xericar, brunzir'. □
1.ª doc.: *cisclar*, S. XIV; *xisclar*, S. XV.

«--- Cant la ànima vaé aquel pont, --- dix --- — Ay mesquí jo peccador ---; l'àngel --- pres-la per la mà e passà-la ---, après dix --- — Seg<u>ex-me que --- majós coses que aquestes as encare a voure—. E --- anaren --- per una carrera --- ab gran fangar --- plen de serpens ---; e con d'aquest mal se foren axits, la ànima romàs --- trempade e aviade del trebal que pasat avia; e --- reguardant enant, viu venir udolant e *cisclant* e batent e balant una bestia molt horrible, e desfigurade sens nula comperació ---, major --- que la major munta<n>ye ---, toçant e ga<n>yolant, com fa truça ab sos porcelns», *Història del Cavaller Tuglat*. 15

En la mateixa *Hist. de Tuglat*, S. XIV, en un altre passatge; ha de ser el mateix (text que abusa del datiu ètic —«se foren eixits»—, i sovint amb *ne INDE* expletiu): «aqueles ànimes maluyrades qui en aquela baça queïan, encontinent s'eren enpre<n>iades ---, e axí parie<n>, n<o> ten solament per los lochs ordonat<s> per natura de les fembres, mas --- per les boques e pel nas e-ls uls; e --- no-us cuydats --- que infans parisen, que ens ho façan calàpets e serpens e escurpins e vibres --- envirinats ---, e fiblaven lo cos d'on exien ---; encare més, en los cos<s>es avia agujons e ab ganxos enforcats, axí com a ham de pescar, que no-ls lexaven de tot en tot néxer, per tal que puys se concolgasen e abastasen e-*s cisclasen*; e menjaven-los e roÿen totes les polpes entró sus en los o<s>sos», ib. (*CoDoACA* XIII, 89.3.f., 98.19). Text molt arcaic i dialectal (copista del Nordest).

L'altra doc. antiga és també de gent de cap al Nord, sigui en el verb o en el substantiu 'xiscle' etc.: «*Ciscler* rompent que-ls trists infern<s> aterra» en el Comanador Stela, 40, S. xv, que passa per ser barceloní. En el Dicc. de Rims de Jacme Marc hi ha *ciscla* (rimant amb *lentiscla* i *ariscla*, 797) i *ciscla* (rimant amb *Iscla*, *riscla* i *lentiscla*, 408): aquí un dels mss. grafia *siscla*, i un hi afegeix un altre *ciscla*; per tant un dels dos sembla ser el substantiu 'xiscle', i l'altre, present del verb 'xisclar'; de tota manera en el *Torc.* d'Aversó, barceloní de c. 1390, hi ha diverses formes del verb, i segurament també el substantiu, grafats adés amb *s*-adés amb *c*-. *sisclo* (rim únic, 1238), *siscle* (rimant amb *riscle*, *Iscla*, i també amb el concurrent *giscla*, 743) i *ciscla* (amb *riscla* i *giscla*, 214). Busa, que sembla correspondre al centre del Princ., també admet juntament les dues variants *s*- i *g*-, car hi trobem: «*gisclar* o *groyr*: strido, strideo» però «*gisclament* o *sisclament*: 1 30

stridor». El substantiu prenia també l'accepció de 'botet, cimbell, de xiulet agut per atraure els ocells' (francès *leurre*, cat. ant. *lloure*): «*ciscler* per cridar els falcons al loure» en Francesc de la Via (Girona, princ. S. xv), citat del Cançoner de Saragossa pel *DAG.*, afegint-n'hi una altra cita, que data del S. XIV: «jamés falcó no vench tan prest al loure, / quant li criden cassadors ab lur *ciscla*» (lleg. *quant cassadors li criden a. l. c.?*); i, en fi, cita el subst. en el barceloní Francesc Alegre 60

(1490): «l'avià d'ell, lançant terribles *ciscles*» (*Transf.*, 75).

La doc. antiga en català és, doncs, més aviat de la forma *cisclar* (*si*-) que no de *gi*- (o *gui*-), i, en tot cas, no de *xillar*; amb *si*- es diu encara a Benasc: «*siscllà*: chillar; *siscllo*: chillido» (Ballarín, *Dicc. Ben.*). Més modernament *xisclar* es canvia en *xisclar*, tal com *siular* en *xiular*, *ciprés(s)* en *xiprer*, *xiscar*, *xigala*, *xicalori*, *cifra* > *XIFRA*, i els altres que aquí hem citat. Fora del Busa-N., el mot no fou recollit per la tradició lexicogràfica fins a Belv. i Lab., que ja el donen en la forma moderna *xisclar*. Dins la Romània, les formes més afins a la catalana *xisclar* es troben, com veurem, a França i Itàlia.

No ens pot, doncs, sorprendre massa, de veure que en el nostre domini lingüístic, no sigui general sinó cosa sobretot del Principat. Sembla ser estrany al País Valencià, i no se'n veu gaire a les Illes ni en ross.; almenys *AlcM* només el posa com a cat. or. i occ.; i, de fet, a les Illes, P. Val. i Rosselló ens consten els concurrents que concretarem.

Val a dir que tractant-se d'una paraula d'aquest significat tan especial, enterament inadequada per figurar en la major part dels estils prosaics i fins poètics, no és estrany que hagi estat poc atesa pels lexicògrafs; i pot haver-hi existit, i fins ser-hi usada, sense que en tinguem notícies positives. Miquel Agustí (1617), prior de Perpinyà, usà *xisclar* i *siscla* (cites de *AlcM*), si bé és veritat que era fill de Banyoles. El men. FebrCard. recull *xisclar*, *xiscle* i *xisclet*, i per tant deuen ser mots usats a l'illa, i la seva obra és de princ. del S. XIX (anterior al Lab.); i encara que tingué a la vista el Belv., ell hi aporta bones trad. franceses («cri aigu» i, en el verb, a falta d'un mot simple: «*piaillier*, parlar d'un ton aigre»); i en la seva obra es nota que quan és un mot del Princ. desusat a Men. i reemplaçat per un de menorquí, el suprimeix, o bé hi posa el seu concurrent usat a l'illa, o, més sovint, totes dues coses; ara bé, aquí no fa l'una ni l'altra. L'usava, en efecte, el menorquí Ruiz i Pablo, amb un matis un poc diferent del més comú, quasi 'xiular' o 'brunzir amb estridència': «els cingladors dels dos braus feren xiular l'aire, però no 's feriren, --- els cavallers s'aparellaren: tornaren a *xisclar* els cingladors i 's creuaren la cara» (*Del Cor de la Terra*, 73.2f.). 45

En tot cas, avui és el mot de l'ús general, del cat. comú: fins la gent de llengatge negligit i transigent amb els castellanismes rebutjaria, en cat. central, algú que digués *xillar*, com a mot castellà, foraster. «Titans, quelcom de témer espera ab por la terra / --- / Los núvols en figura d'espectres nos ho diuen, / ho cridan les tempestes ab *xiscles* y gemecs, / estels ab cabellera de foc, pel cel ho escriuhen / ---», «de llamps --- al fons, són del infern que s'obre / per rebre-la, entre Harpies y Fúries, en son si: / çno sents com, *xiscladores*, pertot ja esvolategan / empenyent-la y penjant-se-li als peus, en lleig eixam?», *Atl.* III, 5b, iv, 30a; «Pertot moros arriban, a glops a glops / --- / y'ls duhen entre llances cap als vaxells; / dintre 'ls vaxells s'hi senten plors y *xisclets*: / minyones són que